

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel, 19.03.2007
KOM(2007) 120

**EUROOPA KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE JA EUROOPA
PARLAMENDILE**

**nõukogu direktiivi 91/676/EMÜ (veekogude kaitsmise kohta põllumajandusest lähtuva
nitraadireostuse eest ajavahemikul 2000–2003) rakendamise kohta [SEK(2007)339]**

1. SISSEJUHATUS

Nõukogu direktiiv 91/676/EMÜ (edaspidi „nitraadidirektiiv“) veekogude kaitsmise kohta põllumajandusest lähtuva nitraadireostuse eest võeti vastu 12. detsembril 1991.

Nitraadidirektiivi artiklis 10 nõutakse, et liikmesriigid esitaksid komisjonile käesoleva direktiivi teatavakstegemisele järgneva iga nelja aasta järel aruande. Kõnealune aruanne peaks sisaldama teavet heade põllumajandustavade, määratud nitraaditundlike alade ja veekontrolli tulemuste kohta ning kokkuvõtet nitraaditundlike alade käsitlemiseks koostatud tegevuskavade asjaomaste küsimuste kohta.

Käesoleva aruande eesmärk on teavitada Euroopa Parlamenti ja nõukogu nitraadidirektiivi rakendamisest vastavalt kõnealuse direktiivi artiklile 11. Aruanne põhineb ajavahemikul 2004–2006 (kolmas aruandeperiood 2000–2003) EL-15 liikmesriikide edastatud teabel ja sellele on lisatud koondkaardid põllumajandusest lähtuva lämmastiku tekitatud koormuse, vee kvaliteedinäitajate ja määratud nitraaditundlike alade kohta. Seepärast käsitletakse käesolevas aruandes peamiselt EL-15 riike, kuid laiema ülevaate andmiseks sisaldab aruanne ka samme direktiivi rakendamiseks laienenud Euroopa Liidus.

2. PÕLLUMAJANDUSEST LÄHTUVA KOORMUSE ARENG PÄRAST VIIMAST ARUANDEPERIOODI

Põllumajanduses kaasnes viimase 50 aasta suurema intensiivistumise ja tootlikkusega oluliselt laialdasem anorgaanilise lämmastiku (N) ja fosfaatväetiste kasutamine. Sellele vaatamata on alates 1980ndate keskpaigast täheldatud väetiste kasutamise järkjärgulist vähenemist ning kõnealune suundumus on jätkunud ka ajavahemikul 2000–2003.

EL-15 tasandil täheldati ajavahemikul 2000–2003 võrreldes ajavahemikuga 1996–1999 lämmastiku kasutamise vähenemist 6% võrra ja fosfaatväetiste vähenemist 15% võrra, kusjuures vähenemise suundumus jätkus ka 2004. ja 2005. aastal.

Viimase 50 aasta jooksul kasvas ka loomade arv, mis tõi kasvanud sõnnikukoguse tõttu kaasa suurema lämmastikukoormuse. Eelkõige 1984. ja 1992. aasta põllumajanduspoliitika muudatused on alates sellest ajast aidanud kaasa veiste, lammaste ja kitsede arvu stabiliseerimisele või vähendamisele, kuid sigade ja kodulindude arv on jätkuvalt kasvanud. Ajavahemike 2000–2003 ja 1996–1999 võrdlus osutab veiste ja lammaste ning ka kodulindude arvu jätkuvale vähenemisele, kuid sigade arv püsib stabiilsena, kusjuures sõnnikust tuleneva lämmastikukoormuse üldine langus on hinnanguliselt 5%.

Tootmise kontsentreerumine jätkus ja üksikute põllumajandusettevõtete loomade arv kasvas: Üle 50% ELi piimakarjast kasvatatakse praegu rohkem kui 50 lehmaga põllumajandusettevõtetes, samal ajal kui enamik aretussigadest kasvatatakse rohkem kui 100 emisega põllumajandusettevõtetes.

EL-15 riikide loomakasvatusest (peamiselt lehmad, sead, kodulinnud ja lambad) tulenev põllumajandusliku maa „lämmastikukoormus“ on hinnanguliselt kokku ligikaudu 7,6 miljonit tonni, mis igal aastal põllumajanduslikule maale laotatakse. Seega oli hajus „lämmastikukoormus“ koos sellele lisatud mineraalväetistest tuleneva 8,9 miljoni tonni lämmastikuga kokku ligikaudu 16,5 miljonit tonni 2003. aastal võrrelduna ligikaudu 18 miljoni tonniga 1999. aastal ja 17,4 miljoni tonniga 1995. aastal.

Sõnnikust tuleneva lämmastiku kasutamismäära piirkondlikud hinnangud (kaart 1) näitavad koguseid, mis ületavad 170 kg/ha Belgias (Flandria) ja Madalmaades, kuid kohalikul tasandil ka Itaalias, Prantsusmaal (Bretagne), Hispaanias ja Portugalis. Sõnnikust tuleneva lämmastiku kasutamismäärad jäävad piirkondlikul tasandil vahemikku 120 kuni 170 kg/ha Taanis, Ühendkuningriigis (Inglismaa), mõnes Iirimaa maakonnas ja Lõuna-Saksamaal. Kõigis eespool osutatud piirkondades on loomasõnnikust tuleneva fosfori kasutamise määrad kõige kõrgemad (üle 90 kg fosfaati hektari kohta aastas kõige intensiivsemalt loomakasvatusega tegelevates piirkondades, kaart 2) ning lämmastiku ja fosfori kasutamise määrad kokku (sõnnik ja keemilised väetised) on vastavalt lämmastiku puhul üle 240 kg ja fosfaadi puhul üle 90 kg hektari kohta aastas (kaardid 3 ja 4).

Põllumajandusest lähtuva lämmastikukoormuse näitaja on „toitainete üldine tasakaal“, mis näitab erinevust kasutatud kogustes sisalduva, mineraalväetistest, sõnnikust, atmosfääri sadestumisest, liblikõieliste taimede seotud ja muudest väiksematest allikatest pärit lämmastiku ning lõpptoodetes sisalduva lämmastiku (kogused, mis on ladestunud põllukultuuridesse, rohumaadesse ja söödakultuuridesse) vahel kasutatud põllumajandusliku maa hektari kohta. Euroopa Keskkonnaagentuuri arvutuste kohaselt oli lämmastiku üldine tasakaal EL-15 riikides 2000. aastal 55 kg/ha, mis tähendas 16%list langust 1990. aastaga võrreldes, jäädes vahemikku alates 37 kg/ha (Itaalia) kuni 226 kg /ha (Madalmaad). Lämmastiku üldise tasakaalu ülejääk vähenes kõigis liikmesriikides, välja arvatud Iirimaa ja Hispaanias (Euroopa Keskkonnaagentuur, 2005a).

Suhteliselt väikesed lämmastiku üldise tasakaalu ülejäägid riiklikul tasandil varjavad konkreetsete piirkondade ülejääki. Hinnanguline lämmastiku (N) üldine tasakaal, mis arvutati piirkondliku tasandi kohta CAPRI¹ andmebaasis 2001. aastat arvesse võttes (http://www.agp.uni-bonn.de/agpo/rsrch/dynaspat/dynaspat_e.htm), näitab ebahütlust ELi piirkondade vahel, kus ülejääk on vahemikus 0 kuni 300 kg N/ha ning kõrgeim tase on intensiivselt loomakasvatusega tegelevates piirkondades, aga ka piirkondades, kus kasvatatakse laialdaselt puu- ja köögivilju või teravilju ja maisi tasakaalustamata väetamise abil (kaart 5).

Kõrgeim riiklik lämmastiku ülejääk on Madalmaade ja Belgia piirkondades (> 150 või 200 kg N/ha). Ülejäägi kogus on sama Bretagne'is (Prantsusmaa) ja Vechta Cloppenburgis (Alam-Saksimaa, Saksimaa). Ülejääki vahemikus 100-150 kg N/ha aastas võib leida ka suhteliselt madala riikliku ülejäägiga liikmesriikides, nagu

¹ CAPRI (ühise põllumajanduspoliitika piirkondlik mõju) on põllumajandussektori mudel, mis hõlmab EL-27 ja Norrat piirkondlikul tasandil (250 piirkonda) ning ülemaailmseid põllumajandusturge. See võimaldab analüüsida ühise põllumajanduspoliitika ning ELi põllumajandussektori keskkonna- ja kaubanduspoliitika eri elemente piirkondlikul tasandil. Keskkonnavaldkonnas võimaldab see hinnata selliseid näitajaid nagu gaaside heitkogused ja N, P, K tasakaalu piirkondlikul tasandil.

Hispaania (Kataloonia), Itaalia (Lombardia), Ühendkuningriik (Põhja-Iirimaa, Wales ja Lääne-Inglismaa).

Suurem loomkoormus, mis hõlmab mahukamaid lautu, sõnnikuhoidlaid ja ulatuslikumat sõnniku laotamist, on kaasa toonud ammoniaagi suurema lendumise ja atmosfääri sadestumise lähedalasuvates muldades ja vetes. Kõnealustes piirkondades on täheldatud kuni 50–60 kg suuruseid lämmastikukoguseid hektari kohta aastas (joonis 1).

Põllumajandus on veekeskonna lämmastikureostuse märkimisväärne põhjustaja. Hiljutise uuringute kohaselt (Euroopa Keskkonnaagentuur, 2005b; JRC, 2006), mis annavad ajakohast teavet eri sektoritest tuleneva veereostuse kohta, lähtub 50–80% reostuse koguhulgast põllumajandusest (kaart 6).

Mitme liikmesriigi (Belgia, Saksamaa, Taani, Soome, Prantsusmaa, Luksemburg, Madalmaad ja Ühendkuningriik) nitraadidirektiivi rakendamist käsitlevates aruannetes sisalduvad andmed kinnitavad põllumajandusest lähtuva lämmastiku looduskeskkonda sattumise tähtsust. Põllumajandusest lähtub ligikaudu 62% pinnavee lämmastikukoormusest (alates 18%-st Portugalis kuni 97%-ni Taanis). Põllumajanduse osakaal on suurem liikmesriikides, kus on rajatud tõhusad asula- ja tööstusliku reovee puhastamissüsteemid, millega vähendatakse oluliselt kõnealustest allikatest lähtuvat lämmastikukoormust.

Veepoliitika raamidirektiivi kohastes aruannetes kinnitatakse samuti põllumajanduse osa lämmastiku ja fosfaatide vette sattumisel. (<http://forum.europa.eu.int/Public/irc/env/wfd/home>). 2005. aastal määratles mitu liikmesriiki eutrofeerumise ja sellega seonduvad põllumajandusest lähtuvad probleemid vee hea seisundi saavutamise põhiliste takistustena.

3. ÜLEVAADE LIIKMESRIIKIDE ESITATUD ARUANNETE TÄIELIKKUSE KOHTA

Kõik liikmesriigid esitasid Euroopa Komisjonile 2004.–2005. aastal ametliku aruande. Puuduv teave, mis hõlmas eelkõige vee kvaliteeti, nitraaditundlike alasid ja põllumajandust, esitati 2006. aastal.

Enamik liikmesriike järgis komisjoni 2000. aastal koostatud aruandlusjuhiseid, kuid arvestades erinevusi andmete üksikasjalikkuses ja formaadis, oli vaja teha lisatööd vee kvaliteeti ja EL-15 riikide nitraaditundlike alade määramist käsitlevate andmete ühtlustamise osas. Ühendkuningriik, kes ei olnud eelmisel aruandeperioodil 1996–1999 aruannet esitanud, edastas teabe mõlema aruandeperioodi kohta.

Liikmesriikide esitatud aruanded hõlmasid üldiselt nitraadidirektiivi V lisas loetletud punkte. Eelmise aruandeperioodiga võrreldes oli teabe üksikasjalikkus ja täielikkus paranenud. Sellele vaatamata on puudujääke teabes, mis käsitleb vee kvaliteeti, eelkõige seoses mageveekogude ja rannikuvete eutrofeerumisega, ning veekvaliteedi arengu prognoosi põllumajanduslike andmete abil, milleks on näiteks lämmastiku kasutamine nitraaditundlikel aladel ja tegevuskavade tõhususe hindamine.

4. VEE KVALITEET, SEISUND JA SUUNDUMUSED

Seirevõrgustik

Vastavalt nitraadidirektiivi artiklile 6 peab proovivõtijaamade võrgustik hõlmama põhjavett (isegi juhul kui seda ei kasutata joogiveena), jõgesid, järvesid, paisjärvesid, ranniku- ja merevett.

Liikmesriigid on loonud seirevõrgustikud, mis annavad hea ülevaate vee seisundist ja suundumustest. Seirevõrkude ulatus ja kvaliteet on pärast teist aruandeperioodi paranenud nii põhja- kui ka pinnavee osas. Aastatel 2000–2003 töötas kokku ligikaudu 20 000 põhjavee seirejaama, võrreldes 16 000 jaamaga aastatel 1996–1999. Ühiseid proovivõtijaamasid oli aruandeperioodide vahelisel ajal ligikaudu 11 100 ning see võimaldas kasutada tulemusi suundumuste hindamiseks.

Põhjavee proovivõtutihedus EL-15 riikides oli keskmiselt 12,5 proovivõtukohta 1000 km² kohta. Kõrgeim proovivõtutihedus oli Belgia Vallooni piirkonnas (50 proovivõtukohta 1000 km² kohta) ning Madalmaades ja Austrias (25–30 proovivõtukohta 1000 km² kohta). Suhteliselt madal proovivõtutihedus Soomes ja Rootsis (vastavalt 0,19 ja 0,33 proovivõtukohta 1000 km² kohta) näitab sealsete looduslike alade suurt osakaalu. Osa liikmesriike (Taani, Madalmaad) edastas põhjavee seireandmeid eri sügavuste kohta. Madalmaad esitas kokkuvõtlikud andmed (14 kokkuvõtlikku numbrit 358 seirejaama kohta) 0–5 meetri sügavuse kohta. Kreeka ei edastanud oma aruandega andmeid põhjavee kvaliteedi kohta, vaid esitas hiljem 2003. aasta seire tulemusel saadud andmed. Belgia (Flandria) vähendas 2003. aastal põhjavee seirejaamade arvu 392-lt 97-le.

Osa liikmesriike, nagu Saksamaa ja Soome, kellel on kogu riiki hõlmav tegevuskava, rajasid lisaks tavapärasele riiklikule põhjavee seirevõrgustikule spetsiifilise võrgustiku, et hinnata vee kvaliteedi seisundit ja suundumusi intensiivse põllumajandustegevusega piirkondades.

Aastatel 2000–2003 rajati kokku ligikaudu 22 000 pinnavee seirejaama, võrreldes 14 000 jaamaga aastatel 1996–1999. 12 000 ühist proovivõtijaama kahe aruandeperioodi vahelisel ajal on võimaldanud suundumusi hinnata. Proovivõtutihedus erines suurel määral, ulatudes 0,8 seirejaamast 1000 km² kohta (Kreeka) kuni 59 (Belgia Flandria piirkond) ja 33 (Ühendkuningriik, Inglismaa) seirejaamani 1000 km² kohta.

Liikmesriigid (välja arvatud Hispaania, Kreeka ja Itaalia) esitasid oma seirekavas andmeid sageduse kohta. Seiresagedus ulatub 12 korrast kuni 24–26 korrani aastas pinnavee puhul ja 1–6 korrani aastas põhjavee puhul.

Liikmesriigid esitasid geograafilised võrdlusandmed EÜ geograafilise informatsiooni süsteemiga (GIS)² sobivas formaadis, kasutades komisjoni 2000. aastal koostatud aruandlusjuhiste³ga ettenähtud ühtlustatud koode ja liigitusi. Seega võis koostada nitraatide kohta vee kvaliteeti käsitlevad koondkaardid ELi tasandil.

² Vastavalt aruande esitamisele või hiljem, 2005. ja 2006. aasta jooksul.

³ EMÜ, keskkonna peadirektooraat, 2000. nitraadidirektiiv (91/676/EMÜ); Veekeskkonna ja põllumajandustegevuse olukord ja suundumused. Liikmesriigi aruandlusjuhised.

Teave eutrofeerumise kohta paranes eelmise aruandeperioodiga võrreldes, kuid kõik liikmesriigid ei esitanud eutrofeerumise hindamiskriteeriumeid käsitlevaid andmeid ja ainult mõned edastasid hindamistulemused eraldi veekogude, jõgede või järvede (Austria, kes piirdus järvede ja Doonau jõega, Belgia, Taani, Kreeka, Soome, Iirimaa, Luksemburg ja Portugal) ning ranniku- ja merevee (Iirimaa, Taani, Madalmaad ja Soome) kohta. Osa liikmesriike edastas mõned järgmistest eutrofeerumise parameetritest: üldlämmastik, üldfosfor, ortofosfaat, klorofüll a.

Vee kvaliteedi seire tulemused

Põhjavesi

Ajavahemikul 2000–2003 oli 17%-l ELi seirejaamades (keskmised väärtused) nitraadikontsentratsioon üle 50 mg NO₃/l, 7% jäid vahemikku 40–50 mg NO₃/l ja 15% olid vahemikus 25–40 mg NO₃/l. Ligikaudu 61%-l põhjaveejaamades oli kontsentratsioon alla 25 mg NO₃/l⁴ (kaardid 7 ja 8).

Liikmesriikides leiti suuri erinevusi vastavalt seirejaamade sügavusele ja seiretüübile. Belgia (Flandria), Madalmaad (0–5 m,⁵ kokkuvõtlikud andmed), Portugal, Hispaania ja Luksemburg teavitasid suurimast hulgast põhjavee proovivõtukohtadest, mis ületasid 50 mg NO₃/l (60–20% seirejaamadest). Saksamaa ja Soome teavitasid samuti paljudest oma põllumajandusmaa seirevõrgustikes asuvatest kohtadest, kus nitraadikontsentratsioon oli üle 50 mg NO₃/l. Prantsusmaal ja Ühendkuningriigis (Inglismaa) ületati 40 mg NO₃/l lävi rohkem kui 20% proovivõtukohtades (joonis 2).

Võrdlus eelmise aruandeperioodi andmetega näitab, et EL-15 liikmesriikides on peamiselt stabiilsed ja langustendentsiga suundumused (64%-l seirejaamadest, millest 30% näitasid langustendentsi). Siiski näitab 36% seirejaamadest kasvutendentsi (kaart 9 ja joonis 3).

Liikmesriigid, kus üle 30% seirejaamadest näitas kasvutendentsi, olid Belgia (Vallooni piirkond), Prantsusmaa, Hispaania, Portugal, Saksamaa, Iirimaa, Ühendkuningriik, Madalmaad (sügavusel 0–5 m) ja Luksemburg. Kui Hispaania, Prantsusmaa, Ühendkuningriik ja Belgia välja arvata, tasakaalustab kasvava nitraadikontsentratsiooniga seirejaamade hulka sama või isegi suurem arv paraneva kvaliteediga seirejaamasid. Taanis ja Madalmaades näitas madal põhjavesi olulisemat paranemist kui sügav põhjavesi. Taani, Austria ja Rootsi täheldasid üldiselt stabiilseid või langustendentsiga suundumusi. Kreeka, Itaalia ja Belgia (Flandria) puhul ei saanud suundumusi määratleda seirevõrgustiku muutmise ja/või andmete puudumise tõttu (joonis 3).

Pinnavesi

Alla 10 mg NO₃/l oli keskmine nitraadikontsentratsioon (aasta keskmine) 53% seirejaamadest ja alla 2 mg NO₃/l või sellega võrdne 19% seirejaamadest, eelkõige mägistel aladel. 2,5% seirejaamade nitraadikontsentratsioon ületas 50 mg NO₃/l ja

⁴ Seirejaamade geograafiline jagunemine oli kolmandal aruandeperioodil teisega võrreldes ühtlasem ning saastunud ja saastumata piirkondade vahel oli parem tasakaal.

⁵ Näitab kontsentratsiooni esimeses meetris põhjavees või juuretasandilt voolavas vees.

4% registreerisid väärtusi vahemikus 40–50 NO₃/l.⁶ Liikmesriigid, kellel oli suurim arv proovivõtukohti nitraadikontsentratsiooniga üle 50 mg NO₃/l, olid Ühendkuningriik, Prantsusmaa ja Madalmaad (vastavalt 4,5%, 2% ja 1,2%). Ühendkuningriigis ja Prantsusmaal registreeriti 40 mg/l ületavaid väärtusi vastavalt 11% ja 7% seirejaamadest. Üle 25 ja isegi 40 mg NO₃/l suurusi väärtusi täheldati Taani, Madalmaade, Belgia (Flandria) ja Loode-Prantsusmaa põllumajanduslikel tasandikel. Luksemburgis, Belgias (Vallooni piirkond), Iirimaa (edelaosa), teatavates Hispaania piirkondades (kirde- ja lõunaosa), Itaalias (kirdeosa) ja Austrias (kirdeosa ja Morava-Dyje valgla) jäi märkimisväärne osa väärtusi vahemikku 10–25 mg NO₃/l, mis osutab juba olulist lämmastikuvoolu järvedesse ja merre ning eutrofeerumise võimalikku mõju (kaardid 10, 11, 12 ja joonis 4).

Võrdlus 1996.–1999. aasta ülevaatega näitab, et pinnavee nitraadikontsentratsioon on suuremalt jaolt vähenemas või stabiilne (vastavalt 55% ja 31% seirejaamadest). Kõnealune asjaolu tõestab eelmisel aruandeperioodil täheldatud üldist langustendentsi, kuid kliimatingimuste mõju ja asulareovee puhastamise paranemise mõju hindamiseks oleks vaja täiendavaid andmeid. Nitraadikontsentratsioon kasvab 14% seirejaamadest (peamiselt Luksemburgis, Prantsusmaal, Ühendkuningriigis, Portugalis ja Belgias). Pinnavee vähenev või stabiilne nitraadikontsentratsioon registreeriti üldise suundumusena (rohkem kui 90% seirejaamadest) Taanis (mageveekogud), Austrias, Iirimaa, Rootsis, Saksamaal ja Madalmaades (mageveekogud). Kasvava suundumusega seirejaamade esinemissagedus on eriti kõrge Loode- ja Lõuna-Prantsusmaal, Lõuna-Inglismaal, Ida-Hispaanias ja Põhja-Portugalil (kaart 13 ja joonis 5).

Erinevad meetodid ja kriteeriumid, mida liikmesriigid on eutrofeerumise hindamiseks kasutanud, pärsivad vee troofilise seisundi hindamist ja asjaomast arutelu. Seetõttu ei ole EL-15 pinnavee kohta eutrofeerumiskaarte koostatud. Satelliidifoto ELi merede klorofüllikontsentratsiooni kohta (kaart 14) toob välja fütoplanktoni ulatusliku tekkega piirkonna. Veepoliitika raamdirektiivi rakendamine peaks aitama kõnealusest raskusest üle saada, sest sellega ühtlustatakse eutrofeerumise määratlemise kriteeriume ökoloogilise seisundi hindamise ja interkalibreerimise abil (<http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/objectives.html>). Lisaks sellele koostatakse praegu kõnealusel teemal juhenddokumenti (http://forum.europa.eu.int/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/thematic_documents/13_eutrophication).

5. NITRAADITUNDLIKE ALADE MÄÄRATLEMINE

Liikmesriigid peavad nitraadidirektiivi artikli 6 kohase veeseire tulemuste alusel nitraaditundlikud alad vähemalt iga nelja aasta järel üle vaatama ja neid vajaduse korral muutma. Esimesed määratlused oleksid pidanud valmima 1993. aasta detsembriks ja alates sellest tuli neid iga nelja aasta järel muuta.

⁶ Tuleb märkida, et EL-15 riikidest üldise ülevaate saamiseks oleks vaja proovivõtupaikade ühtlasemat jaotumist. Näiteks pinnavee seirejaamad Ühendkuningriigis (Inglismaa), mis moodustavad peaaegu 30% EL-15 seirejaamade koguarvust ja millel on suhteliselt kõrged väärtused kolmes, 25 mg/l ületavas klassis, võivad mõjutada EL-15 riikide seiresageduse jaotumist.

Ajavahemikul 2000–2003 tehti nitraaditundlike alade määratlemisel edusamme. Viieteistkümnest liikmesriigist seitse valis nitraadidirektiivis sisalduva võimaluse jätta nitraaditundlikud alad küll määratlemata, kuid koostada ja rakendada tegevuskava kogu territooriumil. Lisaks Austriale, Taanile, Soomele, Saksamaale, Luksemburgile ja Madalmaadele valis Iirimaa 2003. aasta märtsis kogu territooriumit hõlmava lähenemise.

Teised liikmesriigid suurendasid (paljudel juhtudel olulisel määral) nitraaditundlike alasid alates 1999. aastast: Ühendkuningriik (2,4%-lt 32,8%-ni territooriumist), Hispaania (5%-lt 11%-ni), Itaalia (2%-lt 6%-ni), Rootsi (9%-lt 15%-ni), Belgia (5,8%-lt 24%-ni). Kõikidel juhtudel ei põhjendatud nitraaditundlike alade laiendamist. Enamikul juhtudel oli põhjuseks põhjavee nitraadireostus (st Lõuna-Euroopa liikmesriikides) ja pinnavee nitraadireostus (nitraadidirektiivi I lisa kriteeriumid A2 ja A1). Väiksemal määral põhines see eutrofeerumisel (näiteks Rootsis ja Prantsusmaa Seine'i-Normandia piirkonnas).

Üldiselt kasvas EL-15 liikmesriikides nitraaditundlike alade määratlemine 35,5%-lt territooriumist 1999. aasta lõpus 44%-ni 2003. aasta lõpus (tabel 1 ja kaart 14). Alates 2003. aastast lisandus määratlusi Itaalias, Hispaanias, Portugalis ja Ühendkuningriigis, Põhja-Irimaal (kaart 15). Belgia on võtnud kasutusele menetluse, et suurendada nitraaditundlike alasid eesmärgiga hõlmata 42% Vallooni piirkonnast ja kogu Flandria.

Siiski on nitraaditundlike alade määratlemisel veel puudujääke eelkõige seoses eutrofeerumise ja madala põhjaveega, mida tõestab lämmastikukoormust ja vee kvaliteeti käsitleva olemasoleva teabe läbivaatamine. Kõnealuste puudujääkide kõrvaldamiseks on vajalik edasine töö.

6. TEGEVUSKAVAD

2003. aasta lõpuks koostasid kõik liikmesriigid peale Iirimaa, ehkki mõned neist üsna hilinenult, oma territooriumil vähemalt ühe tegevuskava. Iirimaa koostas oma tegevuskava 2006. aastal.

Liikmesriigid on alates 1999. aastast andnud teavet oma uute tegevuskavade ja nitraadidirektiivi kohase perioodilise läbivaatamise tulemuste põhjal tehtud muudatuste kohta.

Nitraadidirektiiviga nähakse ette võimalus kujundada ja rakendada tegevuskavasid üksikute nitraaditundlike alade või nende osade puhul. Prantsusmaa, Portugal, Hispaania, Itaalia, Kreeka, Ühendkuningriik ja Belgia valisid kõnealuse võimaluse ning selle tulemusena valmis 2003. aasta lõpuks ligikaudu 110 tegevuskava.

Kuigi tegevuskavade kvaliteet paraneb, ei vasta paljud neist siiski veel nõuetele.

Mitu liikmesriiki ei suutnud täita loomasõnnikupõhise lämmastiku kasutamise standardit (alates 20.12.2002, 170 kg N/ha).

Osades tegevuskavades ei olnud teist võtmenäitajat – loomasõnniku minimaalset ladustamisvõimsust – kohustuslikuna sätestatud. Muudel juhtudel oli nõutav ladustamisvõimsus ebapiisav ajavahemikeks, mil sõnniku laotamine on keelatud või

võimatu ilmastikutingimuste tõttu. Tegevuskavades sätestatud ladustamisvõimsuse nõuded jäävad vahemikku 2–12 kuud, kusjuures erinevused on suured isegi sarnaste ilmastikutingimustega naaberpiirkondades. Uuringud (ERM, 2001) näitavad, et tuleks kehtestada alammäär alates 4 kuust (Vahemere piirkonnas) kuni 9–11 kuuni (boreaalses piirkonnas).

Paljudes ei tegevuskavades rakendata piisavalt tasakaalustatud väetamist lämmastiku (nii sõnnikust kui ka keemilistest väetistest saadava) üldkoguse vähendamiseks vastavalt põllukultuuride vajadustele, võttes arvesse pinnasest ja muudest allikatest saadavat lämmastikku. Liikmesriikide lähenemised varieeruvad tasakaalusüsteemist, mis hõlmab arvutamismeetodit igale põllumajandusettevõttele, kuni iga põllukultuuri või põllukultuuride rühma jaoks kehtivate üldlämmastiku kasutamise standardite (üldlämmastik või „saadaolev lämmastik“) määratlemiseni. Paljudel juhtudel on aga sätted väga üldised ega kehtesta põllumajandusettevõtjate jaoks kohustuslikke nõudeid.

Muud kriitilised punktid on järgmised:

- väetiste kasutamise piiratud perioode käsitlevate meetmete ebapiisav kestus või piiratud kohaldatavus (teatavate väetiste, põllukultuuride või mullatüüpide puhul);
- ebapiisavad meetmed väetiste laotamiseks veekogude läheduses (puudub miinimumkaugus väetiste laotamiseks või on väetamata puhverribad liiga kitsad);
- puuduvad või ebapiisavad piirangud väetiste kasutamisele tugeva kaldega maa-alal, kuigi need on erosioonist, äravoolust ja aluspinnase dreenaarist tulenevate lämmastiku kadude vältimisel peamise tähtsusega;
- puuduvad väetiste kasutamise piirangud ebasobivate mullastikutingimuste puhul (veega küllastunud, üleujutatud, külmunud või lumega kaetud maa-ala).

Hoolimata vajadusest täiustamise järele, tehti ajavahemikul 2000–2003 edusamme uute tegevuskavade koostamise ja rakendamise näol ning olemasolevate tegevuskavade meetmete perioodilise läbivaatamise käigus tehtud parandamise kaudu. Täiendavaid edusamme tehakse nüüd meetmete kvaliteedi parandamisega. Ülevaade tegevuskava meetmete viimase aja edusammudest on esitatud lisas.

7. ERANDID

Nitraadidirektiiv võimaldab kasutada erandit seoses loomasõnnikust saadava lämmastiku maksimumkogusega (170 kg/ha aastas) tingimusel, et tõestatakse direktiivi eesmärkide saavutamine. Erandite jaoks on vaja komisjoni otsust, mis järgneb nitraatide regulatiivkomitee pooldavale nõuandele. Kõnesolev komitee aitab komisjoni rakendustegevuses. Kõigi erandite eelduseks on nitraaditundlike alade asjakohane määratlemine ja nitraadidirektiiviga täielikult kooskõlas olevad tegevuskavad ning erandeid kohaldatakse üksnes tegevuskava kestuse ajal. Loetelu kuni 2006. aasta detsembrini väljaantud eranditest on esitatud lisas.

8. VEE KVALITEEDI PROGNOOS

Peaaegu kõik liikmesriigid, välja arvatud Itaalia, Portugal ja Kreeka, esitasid vähemalt osaliselt andmeid hindamismeetodite (matkemudelid ja suundumuste analüüs) kohta, mida kasutati põllumajandusest lähtuva koormuse ja/või vee kvaliteedi arengu suundumuste hindamiseks.

Siiski andis vähe liikmesriike kvantitatiivset teavet ajavahemiku kohta, mille jooksul tuleks eeldatavasti saavutada praeguse saastetaseme stabiliseerumine või vee kvaliteedi taastumine (nii nitraatide kui ka eutrofeerumisega seoses). Järelduste tegemisel tekitavad raskusi mitmed ebakindlad asjaolud, näiteks ilmastik ja pinnases toimuv liikumine.

Üldine järeldus on, et kulub mitu aastat, enne kui tegevuskavade meetmete rakendamise ja põllumajandustegevuse muutmise (sealhulgas kariloomade arvu vähendamine) tulemusena võib märgata vee kvaliteedi paranemist. Nendel vähestel juhtudel, kus esitati vee kvaliteedi taastamise ajavahemik (vahel teatavaid vesikondi käsitleva simulatsiooni tulemusena), ulatub see minimaalselt 2–4 aastast rohkem kui 30 aastani.

9. RIKKUMISMENETLUSED

Nitraadidirektiivi rakendamine ei ole praegu veel täielik, nagu on kinnitanud paljud rikkumismenetlused (7 menetlust 15 liikmesriigis, tabel 2), mille põhjuseks on peamiselt nitraaditundlike alade ebapiisav määratlemine ja tegevuskavade mittevastavaus nõuetele.

10. NITRAADIDIREKTIIVI RAKENDAMINE UUTES LIIKMESRIIKIDES (EL-10)

Nitraadidirektiivi rakendamine uutes liikmesriikides kestab. Liitumisläbirääkimistel võetud kohustuste kohaselt täitsid uued liikmesriigid oma kohust, tagades direktiivi ülevõtmise, luues veeseirevõrgustiku ja määratledes nitraaditundlikud alad. Kõigis uutes liikmesriikides on praeguseks loodud tegevuskavad. Komisjon analüüsib nitraaditundlike alade määratlemist ja tegevuskavasid, et hinnata nende vastavust nitraadidirektiivile. Kümnest uuest liikmesriigist kolm (Malta, Sloveenia ja Leedu) valisid kogu territooriumit hõlmava lähenemise ning otsustasid seetõttu mitte määratleda üksikuid nitraaditundlikke alasid, vaid rakendada tegevuskava kogu riigi territooriumil. Seitse liikmesriiki määratlesid nitraaditundlike aladena 2,5% (Poola) kuni 48% (Ungari) oma territooriumist.

11. JÄRELDUSED

EL-15 liikmesriikide esitatud kolmas aruanne nitraadidirektiivi rakendamise kohta aruandeperioodil 2000–2003 näitab seire ja aruandluse kvaliteedi paranemist.

Põhjavee kvaliteedi osas tõdeti, et kuigi 64%-l aladest on üldine suundumus stabiilne või paraneb, täheldati 36%-l aladest siiski nitraadireostuse suurenemist ja 17%-l aladest oli nitraadikontsentratsioon üle 50 mg liitri kohta. Pinnavee osas täheldati stabiilset või vähenevat nitraadikontsentratsiooni 86%-l seirekohtadest, mis kinnitab

paljude liikmesriikide juba eelmises aruandes esitatud suundumusi. Siiski oleks vaja täiendavaid andmeid, et hinnata kliimatiliste tingimuste ja asulareovee puhastamise paranemise mõju kõnealusele arengule.

Viimastel aastatel on tehtud olulisi edusamme nii nitraaditundlike alade määratlemise kui ka tegevuskavade valdkonnas. Nitraaditundlike alade ulatus kasvas EL-15 territooriumil 35,5%-lt 1999. aastal kuni 44%-ni 2003. aastal, kusjuures alade määratlemine jätkub ka pärast seda. Siiski leiab komisjon lämmastikukoormust ja vee kvaliteeti käsitleva olemasoleva teabe läbivaatamise põhjal, et alade määratlemisel on veel kõrvaldamist vajavaid puudujääke.

Viimastel aastatel on tehtud olulisi edusamme tegevuskavade kvaliteedi osas ning see peaks kaasa aitama vee kvaliteedi paranemisele järgmistel aruandeperioodidel.

Komisjoni üldine analüüs näitab, et nitraadidirektiivi rakendamisel tehakse praegu suuri edusamme, kuid kõnealuse direktiivi vee kvaliteeti käsitlevate eesmärkide täielikuks saavutamiseks on vajalik teha täiendavat tööd nii nitraaditundlike alade määratlemise kui ka tegevuskavade kvaliteedi parandamisel. Komisjon loodab, et koostöö liikmesriikidega kõnealuses valdkonnas jätkub ja tiheneb veelgi.